

Bilimsel yanıltma: Tekrar yayınların tanımı, çeşitleri ve olası sonuçları

Scientific misconduct: definition, patterns and possible outcomes of duplicate publication

Fatma Suna Kırac

Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Nükleer Tıp Anabilim Dalı, Denizli, Türkiye

Etik sözcüğü günlük yaşamda sık duyduğumuz bir kelimedir. Bilimsel ortamda kullanılışı eski Yunan diline "ethics" dayanmaktadır. Sosyal alanda ahlak anlamında kullanılan etik kelimesi ise Fransızca "ethique" kelimesinden köken almaktadır (1). Bilimsel anlamda etik "*Felsefenin 'ödev', 'yükümlülük', 'sorumluluk' ve 'erdem' gibi kavramları analiz eden, 'doğruluk' veya 'yanlıklık' ile 'iyi' veya 'kötü'yle ilgili ahlaki yargıları ele alan, 'ahlaki eylem'in doğasını soruşturan ve iyi bir yaşamın nasıl olması gerektiğini açıklamaya çalışan dalı*" şeklinde tanımlanmaktadır. Yani, etik tanımı ahlak/ahlaklı olma kavramını kapsamaktadır. Türkiye Bilimler Akademisi Etik Kurulu'nun tanımına göre etik; "*insanların ahlaklı yaşamının temelleri üzerine akıl yordukları ve bu temellerden yola çıkarak doğru ve yanlış ayırt etmeye, doğru davranış biçimlerini bulmaya ve uygulamaya yarayabilecek kuramsal ve toplumsal araçları geliştirdikleri bir düşün alanıdır.*" (2). Bilimsel araştırmalarda toplum yararı amaçlandığı için etik kurallara uyulması gerekir.

Bilimsel etiğin en önemli bileşenlerinden biri yayın etiğidir. Yayın etiği konusu teknolojik gelişmeler ile Dünyamızın oldukça küçüldüğü ve iletişimin sınır tanımadığı siber çağında daha da önem kazanmıştır. Yayın etiğinin temel unsurlarını bilim eserlerinin güvenilir, iyi planlanmış bir çalışmanın ürünü olması ve yanıltmalardan, saptırmalardan "*scientific fraud, scientific dishonesty*" uzak olması oluşturmaktadır. Helsinki deklarasyonu (3), COPE (Committee on Publication Ethics) kriterleri (4) ve ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors) prensipleri (5) araştırmacılara araştırmanın düzgün planlanması, yürütülmesi ve yayınlanması aşamalarında yol göstermek ve bilimsel dürüstlüğü sağlamak amacı ile yayınlanmış kılavuzlardır.

Günümüzde yayın etiği kavramı daha da genişlemiş olup yalnız yazarları değil editör ve hakemleri de ilgilendirmektedir. Uluslararası indekslere girmiş yayın kurumlarının editörleri Helsinki, COPE kriterleri yanı sıra ICMJE kurallarını bilmek ve uygulamakla yükümlüdür (5). Ancak, ulusal veya uluslararası indekslerde yer almayan dergilerde yazarlar ve hakemler için uygulanan etik kurallar uluslararası indeksli yayın kurumlarına göre biraz daha az zorlayıcı olabilmektedir. Sonuçta, indekslenmeyen dergilerde etik olmayan uygulamalara (örneğin; bir çalışmanın alt gruplara ayrılarak farklı veya aynı dergide yayınlanması, uluslararası dergide yayınlanmış bir çalışmada küçük değişiklikler yaparak veya yazar adlarının sırasını değiştirerek yayınlama gibi) daha sık rastlanabilmektedir. Her ülkenin kendi bilimsel etik kurulunun yayınladığı kurallar farklı olabilir ve değerlendirmelerde bu durum göz önüne alınmalıdır. Ancak, TÜBA etik kurulunun yayın etiği kuralları son derece sıkı olup, uluslararası kriterleri benimsemektedir (2, 4-6).

Bilimsel yayın etiği deyince ilk olarak yayınlanmış yazılarda karşılaşılan etik sorunlar akla gelmektedir. Ancak, çağımızda uzak mesafelerin yaklaşması ile hakemler değerlendirilmek üzere kendilerine gönderilen yazıları bilimsel tarama motorlarındaki daha önce yayınlanmış yazılarla karşılaştırma olanağına sahiptir. Bu nedenle, günümüzde yayınlanmış yazıların yanı sıra, indekslenen bir dergiye yayınlanmak üzere gönderilen yazılarda da etik dışı durumların saptanması mümkün olmaktadır. Bilimsel yanıltma konusunda yapılan meta-analiz çalışmaları, bu durumun en çok gelişmekte olan ülkelerde sık olarak saptandığını, ancak insan davranışları nedeni ile tüm ülkelerde değişik oranlarda görüldüğünü vurgulamaktadır (7-9). Ne yazık ki bu durum, kronik

Yazışma Adresi/Address for Correspondence: Fatma Suna Kırac, MD, Prof, FASNC Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Nükleer Tıp Anabilim Dalı, 20100 Denizli, Türkiye Tel: +90 258 265 17 92 Faks: +90 258 265 17 92 E-posta: fskirac@yahoo.com

Çevrimiçi Yayın Tarihi/Available Online Date: 23.02.2011

© Telif Hakkı 2011 AVES Yayıncılık Ltd. Şti. - Makale metnine www.anakarder.com web sayfasından ulaşılabilir.

© Copyright 2011 by AVES Yayıncılık Ltd. - Available on-line at www.anakarder.com

doi:10.5152/akd.2011.036

yükseliş içinde olduğu için bilim insanları tarafından ciddi şekilde önemsenmelidir (10).

Bilimsel yanıtma tamamen farkında olmadan gelişebildiği gibi bilinçli olarak da yapılabilir. Tecrübesizlikten kaynaklanan düzensiz araştırma yapılması ve farkında olmaksızın yapılan hatalar “*Düzensiz-disiplinsiz araştırma- sloppy research*” yinelenmemesi koşulu ile çok fazla önem taşımaz. Etik olmayan olay hakkında araştırmacının bilgilendirilmesi, uyarılması ve yayın etiği konusunda eğitilmesi ile disiplinsiz araştırmalar önlenir. Bunların yaptıkları araştırmalar yakından izlenerek, araştırmacılar bilim ortamına kazandırılabilir (4, 11, 12). Oysa bilinçli yapılan yanıtma eylemi son derece önemli olup, bilimsel ortamda etik dışı olayları önlemek için gerekli yaptırımların uygulanması zorunludur. Böyle bir olayın varlığından şüphelenildiği zaman yaptırım uygulanmadan önce olayın gerçekliği araştırılmalı ve ardından ne tür olay olduğuna karar verilmelidir. Ayrıca, bu durumun varlığı dergi, editör ve yayın kurulu tarafından kanıtlanmalıdır (4, 11-15).

Yayın etiğinde karşılaşılan bilimsel yanıtma olayları çeşitlilik göstermektedir. “*Masa başı yayın veya fabrikasyon*”, gerçekte var olmayan verilerden uydurma yayın hazırlanmasıdır. Başka araştırmacıların fikir, yazı ve çalışmalarını alarak, aldığı kişilere gereken şekilde atıf yapmadan kendisinin gibi göstermek ve yayınlamak ya da yayınlanmış bir yayından beğendiği bölümleri veya şekilleri izinsiz alıp atıfta bulunmadan kendi yayınında kullanmak “*aşırma intihal, plagiarism*” olarak tanımlanır. Diğer bir aşırma şekli “*bilimsel korsanlık, piracy*” olup başkasına ait yapıtı (yazılı, basılı ve elektronik ortamdaki yapıtı) olduğu gibi alarak kendi çalışması gibi sunmak, başka araştırmacıların verilerini izinsiz almak ve kullanmaktır. Bilimsel yanıtma olaylarından gereksiz ve tekrar yayın yapma “*duplikasyon, redundant publication*” orijinal araştırma veya makaleye atıfta bulunmaksızın çoklu yayın organlarına yeniden yayına göndermek ya da yayımlama eylemidir. Çalışma sonuçlarını amaca uygun duruma getirecek şekilde verilerle oynama ve saptırma eylemi ise “*falsification*” olarak adlandırılır (5, 8, 11-15). Çalışmanın planlanması, yürütülmesi ve verilerin bilimsel ortamda tartışılması dışında yazarlarla ilgili yayın etiğine uymayan ve ne yazık ki tahmin edilenden sık karşılan durumların olduğu da hatırlanmalıdır. Armağan yazarlık “*gift authorship*” ve onursal yazarlık “*honorary authorship*” bunlardan en sık görülenidir (13, 16). Burada kendi deneyimi paylaşmak isterim. Birkaç yıl önce uluslararası A sınıfı dergide yayınlanmış bir yayında çalışma yöntemi, hasta grubu ve dolayısı ile verilerin tümü ile uydurma olduğunu ve ayrıca armağan yazarlık olayının bulunduğunu saptadım. Yazının yayımlandığı dergi editörü ve ilgili kurum amirine masa başı yayın ve armağan yazarlık varlığını kanıtlayacak belgeleri yazılı olarak sunduğum halde hiçbir işlem yapılmadı. Sonuç hakkında bana herhangi bir bilgi verilmedi. Bilimsel yanıtma olayının nedeni ise, akademik ortamda yükselme hırsı idi. Yazı halen indekslenmekte ve sonuçları “son derece iyi olduğu” için atıf almaktadır. Dergi editörlerinin ICMJE ve COPE kriterlerinin uygulanmasında tarafsız olmaları bilimsel kirliliğin önlenmesine katkıda bulunacaktır.

Kaya'nın (17) intihal ve armağan yazarlık konusunu okuyucu-ya gerçekten etkileyici ve bilgilendirici şekilde mecazi dille ele aldığı “*Yayın etiği, yayın balığı ve arabesk bir şarkı*” başlıklı yazısı bana karşılaştığım bu olayı hatırlattı. Bu konular sanıldığı kadar aksine oldukça sık rastlanılan durumlardır (10, 16). Töreci (13) kendi deneyimlerini okuyucuyla paylaştığı yazısında bilimsel etik sorunlarına etkileyici örnekler vermekte, sorunun kökenine inmekte ve çözüm için neler yapılabileceğini tartışmaktadır. Bu örnekler, yayın etiği konusunda yalnız araştırmacıların değil, dergi editörleri ve yayın kurulunun da eğitim almaları ve tarafsızlıklarını korumaları gerektiği gerçeğini ortaya koymaktadır.

Dergilerin hemen hemen tamamı, etik ile uyumsuz bu tür olayları önleyebilmek veya mümkün olduğu kadar azaltmak amacı ile yazarlardan imzalı onay formu “*Transfer of Copyright*” istemektedir. Bir yayında adı geçen ve formu imzalayan tüm yazarlar, birinci veya sonuncu sıradaki, çalışma ile ilgili eşit sorumluluk yüklenir. Bu nedenle, bilim insanları yalnız akademik dosyasındaki yayın sayısını artırmak için planlaması, yöntemi, yürütülmesi ve verilerini bilmediği bir araştırmada adının yer almasına izin vermemelidir. Etik ile uyumlu olmayan her olay, yukarıda anlattığım fabrikasyon yayın ve armağan yazarlık olayında olduğu gibi “zaman aşımına uğratılarak”, gizli kalmayabilir. Sonuçta yazar ve yazarlar hakkında uluslararası bilimsel ortamda ve kendi kurumu içinde ciddi yaptırımlara kadar giden sonuçlara neden olabilir (4, 6, 7, 16, 18). Bu nedenle, ilk paragrafta verdiğim etik tanımının sosyal ahlak kavramını da kapsadığı hatırlanmalı ve ahlaklı olmak bilim insanının birincil görevi olmalıdır (1, 2, 11, 14, 18).

Etik dışı olayların nedenleri araştırıldığında karşılaşılan olaylar gibi çok çeşitli etkenlerin rol oynadığı görülmektedir. Bunlardan biri hızlı yükselme hırsı, başkalarının kendisini olumlu ve başarılı tanımlarını arzulama, ismini yayınlarda sık görme arzusu “*Hollywood sendromu*” dur. Bireyin yetersiz eğitimi, yeterli düzeyde araştırma disiplini eğitimi almamış olması, kurumun veya bölümün aşırı baskısı, parasal kazanç hırsı ve psikiyatrik kişisel bozukluklar nedeni ile bilimsel yanıtma yapılmış olabilir. Yurdumuzda uluslararası yayınların doçentlik başvuru kriteri olması yükselme telaşı içinde olan ve lisans – lisansüstü eğitimi sırasında araştırma disiplini konusunda yeterli eğitim almamış araştırmacılar da bilimsel yanıtma olaylarının gelişmesine neden olmaktadır.

Yayın tekrarı yapma “*duplikasyon*” olayı çok sık görülmektedir (8, 10, 13, 19). Duplikasyon yayınların nitelikleri tam anlaşılmalıdır ve nasıl sınıflanacağı hakkında da ortak görüş yoktur. Genel olarak kabul edilen yaklaşım, eğer ikincil yayında ana makaleye teşekkür varsa veya kaynaklarda gösterildi ise (örneğin; bibliyografide veya dip notta) ve iki makale arasında bağlantı açıklandı ise duplikasyon olarak kabul edilmemesi yönündedir. Ancak, ana makaleye atıfta bulunulsa bile iki yayın arasında bağlantı açık olarak tanımlanmamışsa duplikasyon kabul edilir (8, 9, 12, 19). Huth ve ark. (16) tek çalışmadan birden fazla yayın hazırlanarak yayınlanmasını salamizasyon “*salami science*” olarak tanımladılar. Buna karşın, Kassirer ve ark. (19), birçok sonlanma kriteri olan çok merkezli çalışmalar gibi bazı özel durumlarda aynı çalışmadan birden fazla yayın hazırlanmasının

duplikasyon olmayacağı ve kabul edilebilir durum olduğu görünüşünü ileri sürdüler. Ancak, duplikasyon ayırımı için kesin kriterler açıklamadılar. İnci'nin (14) bilim etiğini irdelediği yazısında "bir özgün çalışma, bir dergide yayınlandıktan sonra veri kayıtları geliştirilerek (>%50), orijinal verileri farklı bir hipotezi kanıtlamak ya da reddetmek amacıyla bir başka yönden analizi özgün makaleyi kaynak vermek koşulu ile duplikasyon sayılmaz" şeklinde açıklama vardır.

Erik von Elm ve ark. ları (9) yayınlarda duplikasyon konusunu inceledikleri çalışmalarında, tekrar yayın kavramı için olası 4 grup tanımladılar: 1) Aynı örnekler ve aynı sonuçların yer alması durumu, kopya; 2) Aynı örnekler ve farklı sonuçların sunulması, bilimsel bilginin fragmantasyonu; 3) Farklı örnekler ve benzer sonuçların sunulması, ya ilk makaleye daha çok veri ekleyerek daha geniş bir makale oluşturulması (3A: *meat extender*) ya da tipik olarak ana makalenin fragmanlara bölünerek her bir parçanın ayrı yayınlanması (3B: *disaggregation*) ve 4) Farklı örnekler ve farklı sonuçların sunulması en karışık duplikasyon tipidir. Her iki yayın aynı çalışmadan üretildiği halde tekrar yayının hem çalışma örneklemini hem de sonuçları ana makaleden farklıdır. Kesin karara yalnızca yazarlarla iletişim kurarak varılabilir.

Sun ve ark. (20) ise çalışmalarında, yayınlanmış makalelerde benzerlik gösteren bölümler ve oranlarını araştırmışlardır. Bu amaçla, PubMed Central'den tam metnine ulaştıkları 72 011 makaleyi incelediler. Sonuçta, yayınlarda en çok benzerliğin yöntem kısmında olduğunu, yayınlarda en çok benzerliğin yöntemiyle tam metin benzerliği arasında orta düzeyde korelasyon bulunduğunu (Pearson CC=0.423) ve her iki çalışmanın bulgular bölümleri arasındaki benzerliğin tekrar yayın için en iyi göstere olduğunu bildirdiler.

Meta-analiz çalışmalarında aynı yayının farklı dillerde yayınlanmasının biraz daha sık rastlanıldığı ve hatta aynı yayının uzun süre sonra aynı dergide yayınlanabileceği tartışılmıştır (9, 19, 20). Bir makalenin değiştirilmeksizin veya kısmen değişiklik yapılarak aynı anda birden fazla dergiye gönderilmesi ender olmayan durumdur (10, 13, 21). Bilindiği gibi hemen her dergi değerlendirilmek üzere gönderilen bilimsel yazı ile birlikte veya yayına kabul edildikten sonra daha önce yayınlanmadığına ve başka bir dergiye gönderilmediğine dair, taahhütname niteliğinde, yazarlar tarafından imzalanmış yazı ister. Bu uygulama ile ICMJE ve COPE prensiplerinin karşılanması amaçlanır. Buna rağmen bazı araştırmacılar yayınlanma şansını arttırmak için yazılarını aynı anda birden fazla dergiye gönderebilmektedir. Anadolu Kardiyoloji Dergisi editörü ve yayın kurulu olarak son dönemde bu tür iki duplikasyon olayı ile karşılaştık. Her ikisi de yayın öncesi değerlendirme aşamasında saptanmış olup COPE kriterlerine göre işlem yapıldı. Anadolu Kardiyoloji Dergisi'nin Şubat 2011 sayısında yaşadığımız bu deneyimleri içeren kısa bir bilgilendirme yazısını sizlerle paylaştık (21). Araştırmacının daha önceki yayınlarda saptadığı duplikasyon olaylarını normal bir durummuş gibi algıladığını gösteren editöre yanıt yazısı duplikasyon konusunu ayrıntılı inceleyen ve kaynaklar sunan bu yazının hazırlanma zorunluluğunu yarattı.

Daha önceki yayınlarda da belirtildiği gibi, duplikasyon olayı için kesin kriterlerin tanımlanmamış olması olayın nasıl izleneceği ve nasıl sonuçlandırılacağı konusunda farklı görüşler ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Öncelikle etik olmadığından şüphe edilen bir yayınla karşılaşıldığı zaman deneylerin ve çalışmaların dikkatli uygulanması, verilerin dürüst ve açıklıkla sunulması koşulu ile bilimde yanlış yapılabileceği gerçeğinin unutulmaması gerekir. Uygulamalarda karışıklığı nispeten önlemek için yayınlanmış ve yayına gönderilmiş yazılarda etik dışı durumdan şüphelenildiği zaman editörün ve yayın kurulunun nasıl davranılacağına dair COPE algoritması ile ICMJE raporunun incelenmesi ve uygulanması önerilir (4, 5, 18).

Yayınlanmış yazılarda duplikasyon saptanması durumunda izlem ve sonlandırma işlemi

Eğer yayınlanmış bir yazıda duplikasyon şüphesi varsa, okuyucu tarafından da saptanmış olabilir, öncelikle tekrar yayın olayından şüphelenen kişi tarafından editör bilgilendirilir ve açıklama istenir. Bu arada dergi editörü ve yayın kurulu üyelerince bilimsel indekslerde yayınlanmış ilgili tüm yazılar incelemeye alınır. Tekrar / birebir örtüşmenin derecesi saptanmaya çalışılır. Bunun için hazırlanmış programlardan yararlanılabilir. Fakat Sun ve ark.larının (20) yayınlardaki benzerlikleri inceledikleri çalışma sonucunda bildirdikleri gibi, tam metin içindeki benzer bölüm/bölümleri saptamada manuel inceleme daha çok önerilmektedir.

1. İncelenen yazılarda küçük ölçüde örtüşme (dilimleme şeklinde bazı benzerlik öğelerini içermeye) veya yeniden analizlerle kabul edilebilir yayına dönüştürme (örneğin; alt gruplandırma, genişletilmiş izlem grubu, tartışmanın değişik gruplara yapılması) eylemi saptanırsa yazara derginin pozisyonunu ve yaşanan üzüntüyü tarafsız terimlerle açıklayan bir mektup gönderilir. İkincil makalelerin orijinal olarak refere edilmesi gerektiği açıklanarak yazıda düzeltme yapması önerilir. Yazar düzeltme yapma, önceki makale veya makalelere atıfta bulunma önerisini çeşitli gerekçelerle ret ederse yazarın amiri veya araştırma yönetiminden sorumlu kişi durum hakkında bilgilendirilir. Ayrıca, durum ve sonuç hakkında okuyucu bilgilendirilir (4, 5). ICMJE, orijinalleri kaynak gösterildiği takdirde tercümeleme duplikasyon olarak kabul edilmeyeceğini bildirmektedir (5).

2. İncelenen yazılar arasında büyük ölçüde örtüşme (örneğin; aynı verilerle tıpatıp aynı veya benzer bulguların olması, yazarların daha önce yayınlanan yazıya(lara) atıfta bulunmaması; başlığın ve/veya yazar sıralarının değiştirilmesi gibi) saptanırsa sorumlu yazar ile yazılı iletişim kurulur. Yazarın yanıtı beklenir. Yazarlar tarafından imzalanmış yayın haklarının dergiye transferi formu alındı ise, bazı dergiler yayın kabul edildikten sonra bu formu istemektedir, yazıya eklenmesi uygun olacaktır.

(A) Yazar yanıt verdiği zaman yayın kurulu ile yanıt mektubu değerlendirilir.

1) Eğer yanıt tatmin edici ise (dürüst hata, derginin yönergelerinin yeterince açık olmaması, çok genç araştırmacı) sorumlu yazara ve yayında yer alan bütün yazarlara etik dışı olay ile gelecekte

araştırmacıdan beklenen davranışı ve derginin tavrını açıklayan mektup yazılır. Araştırmacıyı rencide etmeyecek şekilde, durum ve sonuç hakkında okuyucuyu bilgilendirmek gereklidir.

2) Yazarın yanıtı kabul edilir değil veya yapılan eylemi kabul eder nitelikte ise, tekrar yayın veya yayın geri çekme ile ilgili kuralları göz önüne alarak diğer ilgili dergi editörleri bilgilendirilir. Sorumlu yazarın amirine ve/ veya araştırma yönetiminden sorumlu kişiye bilgi verilmelidir. Durum hakkında yazar ve en sonunda sonuç hakkında okuyucu bilgilendirilir. Yayını geri çekme işlemine geçilir (4-6).

(B) Editörün bilgilendirme mektubuna yazar yanıt vermedi ise diğer yazarlarla iletişim kurulmaya çalışılır.

1) Yanıt gelirse (A) maddesinde anlatılan işlem aşamaları izlenerek sonuca ulaşılır. 2) Yanıt gelmezse yazarın kurumu ile iletişim kurulmalı, yazarın amirine ve/veya araştırmadan sorumlu kişiye bilgi verilmelidir. Kurum amiri ile iletişim kurulmasına rağmen 3-6 ay içinde herhangi bir yanıt alınmazsa veya verilen yanıt tatmin edici değilse diğer dergi editörlerine bilgi verilir. Yine tüm yazarlara mektup gönderilerek durum ve gelecekte beklenen davranış açıklanır. Durum ve sonuç hakkında okuyucu bilgilendirilir (4, 5).

Yayınlanmamış yazıda duplikasyon saptanması durumunda izlem ve yayın sonlandırma işlemi

Yayınlanmamış ve henüz değerlendirme aşamasındaki bir yazıyı inceleyen kişinin yazıda duplikasyon şüphesi varsa tıpatıp yayın hakkında editörün bilgilendirilmesi gerekir. Editör, inceleyene teşekkür ederek konuyu araştıracağını açıklar. Daha önceki yayınlanmış yayın(lar) ile değerlendirilen yayının benzerlik derecesi kontrol edilir.

1. Yazılar arasında belirgin örtüşme saptanmaz ise editör eleştirmen ile görüşür ve tartışarak incelemeye devam eder. Gerekirse yardımcı editörlerden veya dergi yayın kurulu üyelerinden görüş alabilir.

2. İncelenen yazılarda küçük ölçüde örtüşme (dilimleme şeklinde bazı benzerlik öğelerini içerme) veya yeniden analizlerle kabul edilebilir yayına dönüştürme (örneğin; alt gruplandırma, genişletilmiş izlem grubu, tartışmanın değişik gruplar için yapılması) eylemi saptanırsa yazara derginin pozisyonunu ve yaşanan üzüntüyü tarafsız terimlerle açıklayan bir mektup gönderilir. İkincil makalelerin orijinal olarak refere edilmesi ve örtüşen kısımların çıkarılması gerektiği açıklanarak yazıda düzeltme yapılması önerilir. Yazıyı inceleyen eleştirmen sonuç ve davranışlar hakkında bilgilendirilir (4, 5). Orijinalleri kaynak gösterildiği takdirde tercümeleme duplikasyon olarak kabul edilmeyeceği göz önünde bulundurulmalıdır (5).

3. İncelenen yazılar arasında büyük ölçüde örtüşme (örneğin; aynı verilerle tıpatıp aynı veya benzer bulguların olması, yazarların daha önce yayınlanan yazıya(lara) atıfta bulunmaması; başlığın ve/ veya yazar sıralarının değiştirilmesi gibi) saptanırsa sorumlu yazar ile yazılı iletişim kurulmalıdır. Yazarın yanıtı beklenir. Yazarlar tarafından imzalanmış yayın haklarının dergiye

transferi formu alındı ise, bazı dergiler yayın kabul edildikten bu formu isteyebilir, yazıya eklenmesi uygun olacaktır.

(A) Yazar yanıt verdiği zaman yayın kurulu ile yanıt mektubu değerlendirilir.

1) Eğer yanıt tatmin edici ise (dürüst hata, derginin yönergesinin yeterince açık olmaması, çok genç araştırmacı) sorumlu yazara ve yayında yer alan bütün yazarlara etik dışı olay ile gelecekte araştırmacıdan beklenen davranışı ve derginin tavrını açıklayan mektup yazılır. Sonuç hakkında yazıyı inceleyen(ler) bilgilendirilir.

2) Yazarın yanıtı kabul edilir değil veya yapılan eylemi kabul eder nitelikte ise, yazara ve mümkünse bütün yazarlara yazının ret edildiğini bildiren mektup yazılır. Oluşan durum ve derginin gelecekteki davranışı açıklanır. Yazarın amirine ve/ veya araştırma yönetiminden sorumlu kişiye ve konu hakkında diğer yazarlara bilgi verilir. Sonuç hakkında inceleyen bilgilendirilir (4- 6).

(B) Editörün mektubuna yazar yanıt vermedi ise diğer yazarlarla iletişim kurulmaya çalışılır.

1) Yanıt gelirse (A) maddesinde anlatılan işlem aşamaları izlenerek sonuca ulaşılır. 2) Yanıt gelmezse yazarın kurumu ile iletişim kurulmalı, yazarın amirine ve/veya araştırmadan sorumlu kişiye bilgi verilmelidir. Kurum amiri ile iletişim kurulmasına rağmen 3-6 ay içinde herhangi bir yanıt alınmazsa veya verilen yanıt tatmin edici değilse yazara ve mümkünse bütün yazarlara yazının ret edildiğini bildiren mektup yazılır. Oluşan durum ve derginin gelecekteki davranışı açıklanır. Sonuç hakkında inceleyen(ler) bilgilendirilir (4, 5).

Etik dışı olay saptandığı zaman dergi kurulu ve kurum içinde uygulamaya konan işlemler gizlilik içinde ve hızlı yürütülmelidir. Kurum içinde yürütülen yasal işlem sırasında araştırmacı saygınlığının zedelenmemesine özen gösterilmelidir. Dergi yaptırımları yukarıdaki paragraflarda açıklanmış olup kurum içi yaptırımlar etik dışı olayın derecesine göre belirlenir (2, 11, 18).

Yayınlar arasında benzerlik olup olmadığını ve derecesini araştırırken tekrar yayın olarak kabul edilmeyen durumlar hatırlanmalıdır. Araştırmacılar orijinal çalışma sonuçlarını bilimsel ortama ilk olarak kendi sunmak ve tartışmaya açmak ister. Bu nedenle, araştırma sonuçları henüz yayın haline gelmeden önce kongrede sunmak, gelecek eleştirilerden de faydalanarak araştırmalarını ve yayınlarını geliştirmek çabası içindedirler. Bilimsel toplantı veya toplantılarda sunum şeklinde aktarılan çalışmanın daha sonra makale halinde yayınlanması etik dışı davranış sayılmamaktadır (13, 15).

Etik dışı olayların önlenmesi için ne yapabiliriz?

Eğitim etik dışı olayların önlenmesi için alınacak önlemlerin başında yer almaktadır. Üniversite ve diğer kurumlarda lisans ve sonrası dönemde, araştırma yapan gruplara etik kuralların öğretilmesi gereklidir. Araştırmacılara erken dönemde bilimsel etik ve istatistik konularında ayrıntılı eğitim verilmeli ve akademik dosyada yer alacak yayın sayısının değil, niteliğinin önemli olduğu

vurgulanmalıdır. İyi araştırma kavramı oluşturulmalı ve genç araştırmacılara yeterli düzeyde bilimsel danışmanlık sağlanmalıdır. Araştırma verileri düzenli, her an incelemeye açık olmalı; ideali kurumca onaylı defterlere yazılmalı ve veri analizi uzmanlarca yapılmalıdır. Araştırmalar yayına gönderilmeden önce verilerin tümü araştırmadan sorumlu üst düzey danışmanlar tarafından incelenmelidir. Ayrıca, maddi çıkar ilişkilerine dayalı bilimsel yanılma olaylarını önlemek için firmaların kurum içindeki araştırmacılara verdiği mali destek ve sözleşmeler kurumun mali ve idari organlarınca denetlenerek tüm mali destekler etik ve idari yetkililerce onaylanmalıdır (11-14, 18).

Kaynaklar

1. Türk Dil Kurumu sözlük. Available at URL: <http://tdkterim.gov.tr/bts/>
2. Ertekin C, Berker N, Tolun A, Ülkü D. Bilimsel araştırmalarda etik ve sorunlar, TÜBA yayınları, TÜBİTAK Matbaası, Ankara.2002.
3. World Medical Association declaration of Helsinki. Ethical principles for medical research involving human subjects. JAMA 2000;284:3043-5.
4. Committee on Publication Ethics (COPE): Guidelines on Good Publication Practice. Available at URL: <http://www.mco.edu/lib/instr/libinsta.html>; <http://www.publicationethics.org.uk>
5. Uniform Requirements for Manuscripts Submitted to Biomedical Journals: Writing and Editing for Biomedical Publications. Available at: URL: <http://www.icmje.org/>
6. Wager E, Barbour V, Yentis S, Kleinert S. Retractions: Guidance from the Committee on Publication Ethics (COPE). 2009. Available at: URL: http://publicationethics.org/files/u661/Retractions_COPE_gline_final_3_Sept_09__2_.pdf
7. Sox HC, Rennie D. Research misconduct, retraction, and cleansing the medical literature: lessons from the Poehlman case. Ann Intern Med 2006; 144: 609-13.
8. Huston P, Moher D. Redundancy, disaggregation and the integrity of medical research. Lancet 1996;347:1024-16.
9. von Elm E, Poglía G, Walder B, Tramèr MR. Different patterns of duplicate publication: an analysis of articles used in systematic reviews. JAMA 2004;291:974-80.
10. Errami M, Garner H. A tale of two citations. Nature 2008; 451: 397-9.
11. Kansu E. Bilimsel Yayınlarında Etik İlkeler. Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık 2008: 21-6.
12. Nişancı Y. Yayın Etiği. Türk Kardiyol Dern Arş 2009; 37 (ek sayı 3):23-30.
13. Töreci K. Tıpta yayın etiği (bizden de örneklerle). ANKEM Derg 2010; 24(Sayı 1'e Özel Ek):1-41.
14. İnci O. Bilimsel yayın etiği ilkeleri, yanılmalar Yanılmaları önlemeye yönelik öneriler. Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık 2009;69-89.
15. Benos DJ, Fabres J, Farmer J, Gutierrez JP, Hennessy K, Kosek D, et al. Ethics and scientific publication, Adv Physiol Educ 2005;29: 59-74.
16. Huth EJ. Irresponsible authorship and wasteful publication. Ann Intern Med 1986; 104: 257-9.
17. Kaya B. Yayın etiği, yayın balığı ve arabesk bir şarkı. Sendrom Akademik Düşünce Platformu Dergisi 2007;2: 5-6.
18. Ruacan Ş. Bilimsel Araştırma ve Yayınlarında Etik İlkeler. Available at URL: <http://www.ulakbim.gov.tr/cabim/vt/uvv/tip/sempozyum1/sruacan2.pdf>
19. Kassirer JP, Angell M. Redundant publication: a reminder. N Engl J Med 1995; 333: 449-50.
20. Sun Z, Errami M, Long T, Renard C, Choradia N, Garner H. Systematic characterizations of text similarity in full text biomedical publications. PLoS One 2010; 5: e12704.
21. Kıraç FS. Publishing termination process in the event of scientific fraud: an important and controversial subject. Anadolu Kardiyol Derg 2011; 1: 79-80.